

Za Slovenijo 21. stoletja, v kateri si bo vredno ustvarjati kariero, dom in družino

Slovenija je zadnjih nekaj let dobrih gospodarskih razmer doma in po svetu porabila za nadaljevanje politik statusa quo in za razdeljevanje navideznih bonbončkov (na primer preko dvigov socialnih transferjev in minimalnih plač), ki so še nadaljnje poslabšali strukturno stanje gospodarstva in javnih financ. Kljub temu da sta izvoz in zaposlenost dosegala rekorde, vlada ni izkoristila priložnosti za težje reforme, ki zahtevajo tudi nekaj javnofinančnega manevrskega prostora. Pravzaprav so še ta manevrski prostor ožili, saj so, kljub vrhu gospodarskega cikla primerno visokim proračunskim prilivom, komaj sklenili proračun v zelenem. Resni sistemski problemi so se torej še naprej kopičili in z ozirom na postopno ohlajanje globalnega gospodarstva, katerega indici so že vidni na horizontu, je potrebno odkrito povedati, da Slovenija v naslednjo krizo vstopa še slabše pripravljena kot v prejšnjo.

Še pomembneje kot poprej torej postaja, da v političnem prostoru nastanejo povezave, ki se bodo zmožne in voljne soočiti z izzivi, ki stojijo pred sodobno Slovenijo. Reformno usmerjene politične sile, ki ne bodo vsečno delile populističnih bonbončkov, v ospredje postavljale lastnih političnih interesov, ali zgolj brezidejno čakale, da se državljani navadimo iz leta v leto bolj problematičnega statusa quo. Politične sile, ki ne bodo sprejele, da se od državljanek in državljanov pričakuje, da se pač navadimo živeti z enim najslabših zdravstvenih sistemov razvitega sveta; šolstvom, kjer je svobodna izbira izvajalca neustavno diskriminirana; togim trgom dela, ki otežuje prehodnost, ne spodbuja k profesionalni rasti in odganja v tujino talent, ki bi lahko bogatil naše skupnosti. Reformne sile, ki bodo namesto tega ponudile odgovore za Slovenijo 21. stoletja v kateri si bo mladim vredno ustvarjati kariero, dom in družino, starejšim pa bo omogočeno dostojno živeti svoje pozne dni.

Takšno politično povezovanje mora biti dovolj konkretno, vsebinsko jasno in ozko zamejeno, da se ne izgubi na eni strani v plazju neoprijemljivih visokoletečih izjav, ali na drugi strani v kakofoniji nesoglasij o rešitvah. Namesto političnega programa s petdesetimi točkami, je torej potrebnih le 3-5 najbolj osrednjih okoli katerih potem skušamo oblikovati kritično politično maso, ki bo zmožna tovrstne rešitve v slovenskem javnem prostoru verodostojno zastopati.

Kot takšne osrednje točke predlagam naslednje tri sklope.

Davčna in regulatorna razbremenitev dela. Povprečno breme dajatev na delo v Sloveniji znaša 43,3 odstotke od plačanega dela, kar Slovenijo uvršča med države, kjer je delo najbolj obdavčeno (povprečje držav OECD je recimo 36 odstotkov). In tudi po številu reguliranih poklicev (261) in

rigidnosti delovno pravne zakonodaje smo v neslavnem vrhu razvitega sveta. Z znižanjem davčnega bremena na delo lahko na eni strani omogočimo boljše nagrajevanje zaposlenih in zadržimo doma več znanja in talenta, na drugi strani pa postanemo tudi bolj privlačna lokacija za mednarodne investicije, ki bodo odprle še več zaposlitvenih priložnosti. Z regulatorno razbremenitvijo pa realizirajmo 49. člen ustave, ki govori o svobodi dela, in odprimo vrata bolj pretočnemu trgu dela z manj omejitvami za svobodno zaposlovanje in tudi nove bolj dinamične poslovne modele priložnostne in delilne ekonomije. Delati od rane mladosti pa do starosti v isti ustanovi na istem delovnem mestu za današnje generacije pogosto ni več ne realen ne zaželen cilj in čas je, da tudi odnos države do trga dela to upošteva. Država naj od dela vzame manj in ga tudi mikroupravlja manj, državljani se bomo o svojem delu bolje odločali suvereno, kot pa da za nas odločajo kakšni politkomisarji.

Enakopravna obravnava državnih in zasebnih izvajalcev javno sofinanciranih storitev. Tako na področjih zdravstva splošno kot oskrbe starejših specifično imamo v Sloveniji resen problem. Ponudbe je premalo, ljudje čakajo v dolgih vrstah in pogosto zaradi pomanjkanja razpoložljivih kapacitet trpita njihovo zdravje in dostojanstvo. Položaj pa se ob staranju prebivalstva in stalnem neukrepanju preteklih nekaj vlad, le še poslabšuje. Državljeni se pogosto znajdemo v položaju, ko smo prisiljeni vplačevati v javne sheme, potem, ko kaj rabimo, pa nam storitev v javni shemi ni zares na voljo in jo moramo tako ali tako iz žepa plačati. Plačamo torej dvojno. Hkrati najpogosteje predlagane poteze (davkoplačevalci pač vplačajte še več v enak sistem!) ostajajo povsem slepe za izkušnje z neučinkovitim in mestoma celo mafijsko-koruptivnim upravljanjem javnega denarja na tem področju. Rešitev ni in ne more biti, da zgolj več natakamo v cedilo. Potrebujemo sistem, kjer bodo akterji sami imeli več motivacij, da mašijo luknje. Sistem v katerem, bo obstajala tudi konkurenca – in to ne takšna, ki jo državna regulacija pohabi do neprepoznavnosti, da o konkurenci sploh ne more biti več govora. Na področju zdravstvenega zavarovanja in oskrbe starejših sprostimo tudi zasebno ponudbo. Državljeni, ne politične komisije, naj izbirajo in ocenjujejo zadovoljstvo z izvajalci.

Podobno pa seveda velja tudi v drugih sektorjih, ki jih iz različnih razlogov sofinanciramo skupaj. Odpravimo dolga leta trajajočo sago diskriminacije zasebnih izvajalcev javnega izobraževanja (ki jo je obsodilo tudi ustavno sodišče) in sprostimo zasebno ponudbo in svobodno izbiro izvajalcev. Nobenega razloga ni, da ima država kot izvajalec v slovenskem primarnem in sekundarnem izobraževanju malodane popoln monopol. In da smo državljani – spet, kot pri zdravstvu in negi

starejšim – za kakršnokoli svobodno izbiro prisiljeni plačati najprej javno in nato še enkrat zasebno. Naj cveti pestra ponudba različnih programov, naj cvetijo tudi mednarodne povezave in naj starši in otroci aktivneje sodelujejo pri izbirah o izobraževanju.

Odgovorno gospodarjenje z administrativno reformo prenesimo tudi na nivo vladnih

resorjev. Stanje, ko vsak vladni resor skuša maksimizirati obseg svojih pristojnosti in potrošnje, je nevdržno in zoper interese državljanek in državljanov. Je pa logično, da takšno stanje imamo, saj trenutno stanje naših institucij spodbuja odgovorne, da si vselej prizadevajo za širjenje pristojnosti svojega resorja in, da porabijo prav vsa sredstva, ki so jim bila namenjena ter se v pogajanjih borijo še za dodelitev dodatnih. Če ni rezultatov, pa vedno ostane izgovor, da pač rabijo še več sredstev. Povsod torej strategija natakanja v cedila. Ni motivacijskih struktur, ki bi spodbujale ukinitve kakšnega predpisa, poenostavitev kakšnega postopka, oklestenje proračuna kakšnega oddelka, ali zmanjšanje števila zaposlenih uradnikov za kakšno področje. Ste že kdaj prebrali, na primer, novico s kakšnega ministrstva, da je poenostavilo neko področje, zato bodo v prihodnje potrebovali manj inšpektorjev? Niste in dokler bo primarni smisel državne birokracije, da išče svoj smisel, namesto da služi kot servis državljanom, bomo pač deležni tudi osmišljanja nesmiselnega. Financiranje v posameznih resorjih mora postati odvisno primarno od rezultatov, ne od izraženih ciljev (kot uspešni zgled takšne reorganizacije javnega sektorja služi recimo novozelandski State Sector Act iz leta 1988). Z dobro vsebinsko izraženimi cilji (in potmi do njih) naj kandidirajo politične opcije; njihovi ministri pa naj potem služijo kot managerji, ki najemajo vodje oddelkov za doseganje teh ciljev. Potem bomo, ko kak cilj ne bo dosežen, vedno vedeli, kdo je kriv. Prav tako pa bomo vedeli koga nagraditi, ko kakšna reorganizacija ali poenostavitev prihrani milijone evrov javnega denarja. Kot za gospodijstva in gospodarstvo, bo tudi za uradništvo koristno, če je motivirano ustvarjati presežke, ne le primanjkljajev.

Vprašanje, ki ga zastavljam tako poslancem kot državljanom je, ali med aktualno politično ponudbo obstaja dovolj volje, da si zastavi takšne cilje, ali bo treba to voljo iskati na še enih predčasnih volitvah? In če slednje, ste tokrat državljanji pripravljene zahtevati vsebino in konkretne rešitve, ali bomo šli že ne vem kolikič kot osli na led, ter se pustili zapeljati v postranska osebna obračunavanja, prostočasno zgodovinarstvo in pikčasto-progaste populizme z vseh strani?

Rok Novak, M.A., M.S.